

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата філологічних наук С. В. Талько
про дисертацію **Сяо Ваньніна**

**“Метафорические номинации в толковых словарях русского языка
рубежа XX – XXI вв.**

(количественные и статистические характеристики)”

(К., 2018. – 278 с.),

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності

10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика

У сучасній лінгвістиці наукові розвідки спрямовують дослідницьку увагу філологів на розуміння функціональних характеристик мови, її сутності як вербалізованої свідомості народу. У період XX – XXI ст. відбуваються суттєві зміни у функціонуванні російської мови, зумовлені екстралінгвальними факторами – глобальними змінами в політичному та економічному житті суспільства, які знаходять своє відображення у лінгвальній палітрі використання лексики. Найбільш глибоко цей аспект розглядається у вивченні метафоричності, але постає проблема у системному лексикографічному описі метафор. Кроком вперед до подолання зазначеної проблеми є стрімкий розвиток комп'ютерних технологій і корпусних методик у лінгвістиці сьогодення. Широкоаспектне дослідження метафори та виявлення певних тенденцій і закономірностей у межах структурної, прикладної та математичної лінгвістики має беззаперечні переваги у сучасному науковому просторі.

Тож, **актуальність** дисертаційного дослідження Сяо Ваньніна не викликає сумніву, оскільки воно пов'язане з останніми тенденціями в сучасному лексикографуванні мовних фактів, зокрема тих, що відображають як когнітивні, так і суто мовні механізми семантичної деривації одиниць мови, до яких належать метафоричні номінації.

Об'єктивність характеристик сучасного стану процесів метафоричної номінації на матеріалі російської мови, визначення її продуктивності та

виявлення напрямів метафоричного мислення носіїв російської мови в оцінці навколишньої дійсності забезпечується у дослідженні вперше запропонованим і обґрунтованим дисертантом квантитативно-системним підходом, що зумовлює наукову новизну цієї роботи. До наукових доробок Сяо Ваньїна слід віднести і те, що за допомогою квантитативно-статистичного інструментарію зафіксовано нові тенденції до зсуву лексико-граматичної природи мовної метафори – із субстантивної до вербативної – та тематичної віднесеності – з антропоморфної до соціоморфної – у сучасній російській мові. Отримані дані відображають особливості колективного образного мислення носіїв російської мови, для яких наразі найважливішими є соціальні відносини та сфери суспільної діяльності.

Отже, мотивація вибору об'єкта дослідження (метафоричні номінації у тлумачних словниках російської мови межі ХХ – ХХІ ст.) і його предмета (квантитативні та статистичні характеристики метафоричних номінацій у тлумачних словниках російської мови межі ХХ – ХХІ ст. за лексико-граматичною належністю та денотативно-поняттевою віднесеністю) є не випадковою, логічно осмисленою і добре обґрунтованою.

Чітко окреслено мету дослідження, шляхи її досягнення, які зумовили струнку побудову дисертації, коректність і логічність викладу.

Репрезентативним і достатнім за кількістю є обсяг матеріалу дослідження. Установлено співвідношення статистичних сукупностей (вибіркова – 2785 од., генеральна – 39459 од.) за частиномовною належністю. Виявлені метафоричні номінації скласифіковано також за денотативно-поняттевою віднесеністю, внаслідок чого встановлено 7 тематичних груп і 50 підгруп, зазначено їхній кількісний склад і відсоткове співвідношення.

Дисертаційні дані базуються на великому науковому апараті – 274 позиції. Три додатки до роботи містять зразки проаналізованого матеріалу: 1) “Типы метафорических номинаций русского языка по лексико-грамматической принадлежности”; 2) “Полисемантические метафорические номинации”; 3) “Высокочастотные метафорические номинации в современном русском языке”.

Ґрунтовність дослідницької бази зумовила переконливість результатів дослідження і його наукову цінність.

Дисертант раціонально використовує цілу низку методів обробки мовного матеріалу – структурні методи, зокрема компонентний (дефініційний) аналіз і метод опозицій, математичний метод обчислень, метод ідеографічного моделювання, лінгвостатистичні методики, комп'ютерні методи (алгоритм автоматизованого пошуку, комп'ютерний аналіз), комп'ютеризований контент-аналіз, квалітативний аналіз.

Дослідження, безумовно, має **практичне значення**. Отримані дисертантом результати можуть бути впроваджені в навчальний процес у викладанні таких нормативних і вибіркових дисциплін, як “Загальне мовознавство”, “Основи математичної лінгвістики”, “Сучасні напрями лінгвістики”, “Лінгвістичні теорії другої половини ХХ ст.”, “Лінгвістичні теорії ХХІ ст.”, “Сучасна російська літературна мова (Лексикологія. Лексикографія)”, у розробці навчальних посібників із лексикографії. Фактичний матеріал дослідження може бути використаний при укладанні російськомовних метафоричних словників.

Апробація основних положень і результатів дослідження здійснювалась на сімох міжнародних наукових конференціях. Теоретичні й практичні здобутки роботи викладено в одинадцяти публікаціях (восьми статтях і трьох тезах виступів на міжнародних наукових конференціях). Усі праці виконано одноосібно.

Обсяг основного тексту дисертації складає 200 сторінок, загальний обсяг роботи разом з бібліографією та додатками – 278 сторінок.

Заслуговує схвалення чітко спланована і логічно побудована структура роботи. Дисертація складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих праць автора, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та трьох додатків.

У першому розділі **“Теоретические основы исследования метафорических номинаций в современных толковых словарях русского**

языка” Сяо Ваньніном успішно розв’язано чимало важливих у пізнавальному плані завдань, розглянуто статус метафори як одиниці мови й узуальної метафорики як системного утворення, схарактеризовано основні класифікації метафор, серед яких виокремлено класифікації за лексико-граматичною належністю та денотативно-поняттєвою віднесеністю, а також проведено розвідку щодо основних напрямів метафоричної лексикографії та принципів лексикографування метафоричних номінацій.

Зробивши ретельний екскурс в історію досліджуваної проблеми в російській та зарубіжній лінгвістиці, дисертант послідовно розглядає теоретичні засади вивчення феномену метафори від найдавніших до сучасних досліджень у цій сфері та становлення лінгвістичної теорії метафори, яка все ще знаходиться на етапі свого бурхливого розвитку. З-поміж різних підходів він професійно аргументує, спираючись на праці Г. М. Складєвської, обраний у дисертації системний підхід, при якому мовна метафора розглядається як системне явище, що має певні закономірності утворення та функціонування.

Пан Сяо Ваньнін, наводячи низку міркувань інших дослідників щодо розглядуваних проблем, розмежовує поняття мовної і мовленнєвої метафори. що в подальшому надає дисертації чіткості і структурованості. Дисертант обґрунтовує вибір ним саме мовної метафори, основними ознаками якої є семантична двоплановість, образність, системність, узуальність, відтворюваність, комунікативне призначення, а сукупність метафоричних номінацій утворює метафоричну систему певної мови (С. 54).

Досить слушним є висновок автора про те, що варто виносити за межі поняття “мовна метафора” так звані “колишні” (лексикалізовані, номінативні, генетичні, стерті) метафори, які з часом втратили свою образність (С. 45).

Очевидним є те, що матеріал був ретельно опрацьований, систематизований та глибоко переосмислений згідно обраного дисертантом шляху дослідження феномену метафори.

Новаторським досягненням другого розділу “Методологические

основы исследования метафорических номинаций в современных толковых словарях русского языка” є квантитативно-системний підхід до вивчення узуальної метафорики.

Важливо підкреслити, що дисертант вміє критично осмислювати ідеї інших учених й використовувати їх для сформульованих ним завдань. Так, у роботі вперше запропонований і обґрунтований новий квантитативно-системний підхід до вивчення мовної метафори, який дозволив за допомогою квантитативно-стилістичного інструментарію зафіксувати нові тенденції до зсуву її лексико-граматичної природи – із субстантивної до вербативної – та тематичної віднесеності – з антропоморфної до соціоморфної – у сучасній російській мові.

Аналізуючи різні погляди дослідників, враховуючи здобутки сучасного мовознавства щодо принципів системної організації мови, автор підтримує думку про те, що предмет, не відбитий в аспекті кількості, не може вважатися об’єктивно пізнаним.

На основі здобутих теоретичних і практичних знань було розроблено комплексну методику квалітативного та квантитативно-статистичного аналізу метафоричних номінацій, зафіксованих у тлумачних словниках російської мови межі ХХ – ХХІ ст., яка складається з семи етапів.

У третьому розділі **“Количественные характеристики метафорических номинаций в толковых словарях русского языка рубежа ХХ – ХХІ вв.”** здійснено квантитативний аналіз узуальних метафор за параметрами лексико-граматичної належності та денотативно-поняттевої віднесеності, а також фактів метафоричного полісемантизму.

Проаналізувавши і класифікувавши зібраний матеріал, дисертантом було встановлено, що найбільш продуктивно метафоричний полісемантизм розвивається серед дієслівних метафор (58.1%), а для адвербіальних метафор багатозначність взагалі не характерна, що є пізнавальним фактом для лінгвістики.

метафорических номинаций в толковых словарях русского языка рубежа XX – XXI вв.” присвячено статистичній обробці матеріалу. Дисертантом була проведена розвідка щодо частотності вживання метафор з різним концептуальним вектором. Також було встановлено, що матеріалом для створення нових метафор служать ідеографічні сфери, які мають спільну для народу значимість на певному етапі еволюції. Завдяки лінгвостатистичним методикам, побудованим на законах Дж. Ципфа (ранг – частота, кількість – частота) та адаптованим до аналізу метафор як лексикографічних фактів було встановлено, що найпродуктивнішою є соціоморфна метафорична модель, яка відображає особливості колективного образного мислення носіїв мови, для яких соціальні відносини та сфери суспільної діяльності є на цей час пріоритетними.

Отже досконала логічність, послідовність і чіткість є, так би мовити, невід’ємними атрибутами розглядуваної роботи, що простежується в усьому: і в побудові, структурованості дисертації, і в її основному викладі, і в її висновках. Дисертанту вдалося зберегти науковий стиль викладу, не переобтяжуючи роботу термінами. Потрібно відзначити обізнаність Сяо Ваньніна у всіх галузях наук, які є дотичними до змісту роботи: математика, фізика, біологія і т. ін., що ще раз підкреслює його наукову зрілість.

Дисертаційне дослідження повно, вичерпно розкриває тему і є необхідним для лінгвістики майже у всіх аспектах його розгляду. Цінним у роботі є той факт, що з огляду на результати дослідження, відбувся зсув лексико-граматичної природи метафори – із субстантивної до вербативної – та тематичної віднесеності – з антропоморфної до соціоморфної – у сучасній російській мові, що суперечить даним класичної теорії метафори, за якою найчастотнішими на межі ІХХ – ХХ ст. вважалися субстантивні метафори. Це ще раз доводить неабиякий вплив екстралінгвістичних чинників на мовні процеси.

Запропонована робота водночас відкриває перспективи для нових досліджень у такому ж ракурсі в галузі лексикографії, лексикології, комп'ютерної лінгвістики (використання розробленої систематизації лексичних одиниць).

Незважаючи на загальну високу оцінку дисертації, її наукову новизну, оригінальність і перспективність, зробимо деякі критичні зауваження.

1. На ст. 141 дисертант розглядає фітоморфні метафори, де в рубриці “совокупность растений” розглядає такі мовні одиниці: *букет, дебри, дремучий, рассадник, сноп, чаща*. Як Ви пояснюєте за вказаною класифікаційною ознакою метафоричність лексеми *дремучий*?

2. На яких механізмах ґрунтується метафоричність лексеми *серый* і чому ця метафора наявна у рубриці “физические свойства” на ст. 143?

3. Чи є сенс у розмежуванні рубрик “физические явления” та “атмосферные явления” на ст. 144? Так, лексему *гром* Ви відносите до фізичних явищ, а не до атмосферних. Обґрунтуйте свою відповідь.

4. За словами Л. М. Ринькова, врахувати усі основні ознаки метафори і відобразити їх в одному типологічному описі – є досить важким завданням (ст. 55). Як Ви вважаєте, чи можливо в майбутньому створити єдину класифікацію метафор, скориставшись методами і прийомами прикладної і математичної лінгвістики?

5. У тексті дисертації виявлені технічні недогляди (ст. 17, 21, 59, 76, 106).

Висловлені зауваження, подекуди – міркування, запитання й побажання, стосуються окремих деталей дослідження і жодною мірою не применшують його загальної високої оцінки.

Ґрунтовні, аргументовані висновки, наявність одинадцяти публікацій, що відбивають зміст здійсненого дослідження, достатня апробація його результатів на міжнародних наукових конференціях свідчать про те, що пан Сяо Ваньнін – цілковито сформований дослідник-новатор.

Висновок: дисертаційна праця Сяо Ваньніна **“Метафорические номинации в толковых словарях русского языка рубежа XX – XXI вв. (количественные и статистические характеристики)”** присвячена актуальній і недостатньо висвітленій у мовознавстві темі, має теоретичну і практичну значущість, відзначається високим загальним науковим рівнем та творчим підходом до дослідницької діяльності і є вагомим внеском у сучасну прикладну, математичну і структурну лінгвістику.

Дисертація Сяо Ваньніна **“Метафорические номинации в толковых словарях русского языка рубежа XX – XXI вв. (количественные и статистические характеристики)”** є завершеною одноосібною працею, що містить науково обґрунтовані результати, є суттєвим внеском у розвиток структурної, прикладної та математичної лінгвістики й відповідає **“Порядку присудження наукових ступенів”**, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року та № 1159 від 30.12.2015 року), а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської мови і

перекладу факультету сходознавства

Київського національного

лінгвістичного університету

Власноручний підпис С. В. Талько завіряю: ст. директор ВК
